

ZDZISŁAW RAJEWSKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ NA GRODACH CZERWIŃSKICH W 1954 R.

Badania w Gródku nad Bugiem w 1954 r. były kontynuacją badań prowadzonych tam od 1952 r. Wyniki ich z lat 1952—1953 zostały opracowane w postaci sprawozdań przygotowywanych obecnie do druku. Przystąpienie do badań w Husynnem na kurhanie zwanym przez ludność miejscową „Księżycową Mogiłą” było spowodowane koniecznością wyświetlenia stosunku wspomnianej mogiły do całego zespołu osadniczego jak i osady, na której, po jej likwidacji, usypano wspomniany kurhan. Poza tym Stacja Archeologiczna „Grody Czerwieńskie” kontynuowała badania na cmentarzysku kurhanowym w Lipsku koło Zamościa. Badania w Gródku objęły dwa stanowiska. Jednym z nich było tzw. „Zamczysko” (stan. 1A) oraz domniemane podgrodzie (stan. 2) położone na wschód od „Zamczyska”. Powierzchnia zbadana w Gródku i Husynnem wynosi 890 m².

W wyniku dotychczasowych badań odślonięto na terenie wsi Gródek Nadbużny i w okolicy wczesnośredniowieczny zespół osadniczy rozwijający się od VI/VII w. oraz ślady osadnictwa ze starszych okresów: osiedla neolityczne w postaci rozległej osady kultury pucharów lejkowatych na powierzchni ok. 30 ha (stan. 16) oraz mniejsze osiedla w kilku innych punktach. Stwierdzono także niktę na razie pozostałości osadnicze kultury ceramiki wstęgowej, kultury amfor kulistych, kultury trypolskiej i kultury ceramiki sznurowej.

Na „Zamczysku” odkryto osadnictwo z epoki brązu w postaci zniszczonych jam z wczesnego okresu brązu oraz „kultury łużyckiej”. Ślady osadnictwa „łużyckiego” występowały także na innych stanowiskach. Punkty osadnicze neolityczne i „łużyckie” są tu świadectwem intensywności osadnictwa wzdłuż szerokiej doliny Bugu i Huczwy. Poza nielicznymi ułamkami naczyń z okresu lateńskiego i rzymskiego oraz srebrną monetą rzymską znaną w Gródku odkryto na „Zamczysku” zniszczone cmentarzysko szkieletowe z IV—V względnie z początku VI w.,

a na kępach, na lewym brzegu Huczwy, ślady osiedli, z którymi najprawdopodobniej jest związane wspomniane wyżej cmentarzysko. O ile nieliczny dotąd materiał ceramiczny i inny z następnych dwóch wieków pomnoży się i wystąpi w zespołach, będzie można prześledzić na tym terenie rozwój osadnictwa, poczynając od IV—V względnie VI w. aż po okres wczesnośredniowieczny — przede wszystkim na „Zamczysku” i dwu kępach na lewym brzegu Huczwy. Dotąd odkryto zespoły osadnicze nad Bugiem i Huczwą oraz na lessowych kępach w dolinie Bugu i Huczwy na terenach wsi Gródka Nadbużnego, Teplukowa i Czumowa. Naj-

Gródek Nadbużny, pow. Hrubieszów, stan. 1 A, tzw. „Zamczysko”. Widok od pld.-zach.

ważniejsze ślady stwierdzono dotąd na „Zamczysku” (stan. 1A) i na stanowisku 2, na dużej kępie na lewym brzegu Huczwy i Bugu (stan. 3) oraz na kępie należącej do Husynnego (stan. 1), gdzie się znajduje wielki kurhan.

Wspomniany zespół osadniczy z okresu wczesnośredniowiecznego należy wiązać z grodem, którego powstanie można odnieść do IX w. Gród ten uległ zmniejszeniu, skutkiem czego nie zachowały się starsze umocnienia obronne, a jedynie pozostałości przestrzennej zabudowy mieszkalno-gospodarczej z półziemiankami (m. in. 2—3 piecowe piekarnie oraz jamy o różnej funkcji). Zachowane umocnienia wałowe pochodzą z XI w. Są one pozostałością ostatniej osadniczej fazy trwającej do XIII w. Rozmaite budowy mieszkalno-gospodarcze, m. in. półziemianki z półziemian-

kowymi kuchniami, jak i późniejsze naziemne budowle mieszkalno-gospodarcze razem ze swoim ruchomym inwentarzem świadczą, że na zbadanej części mieszkała ludność bliżej związana z feudałem. Obok produkcji żelaznej stwierdzono tu ślady odlewnictwa (złotniczego?), obróbki importowanego łupku, rogownictwa i zapewne części pracowni garnarskiej i ciesielskiej.

Z uzbrojenia poza fragmentem kolczugi znaleziono topór, dużą ilość strzał i wielkie noże. Obficie występuje ceramika, przy czym reprezentowane są zarówno naczynia lepiące ręcznie, jak i obtaczane częściowo lub w całości. Obok ceramiki miejscowej produkcji znaleziono także naczynia importowane z Rusi Kijowskiej. Wśród ozdób przeważają bransolety, przede wszystkim szklane, pochodzące zapewne z pracowni kijowskich, a następnie brązowe posrebrzane i ołowiane. Inwentarz znalezisk uzupełniają okucia szkatułek, klucze-klódki, przęśliki i osełki z czerwonego łupku, noże, szydła, haczyki do wędek itd. Na szczególną uwagę zasługuje ołowiana pieczęć-plomba z XI w. (?).

Gród, który kontrolował przeprawy i drogi handlowe lądowe i wodne, uległ zagładzie w XIII w., zapewne w wyniku najazdu tatarskiego. Na jego ruinach powstało wtedy miejsce pochówku. Nikłe ślady osadnictwa z XIV w. zamykają użytkowanie tego punktu w średniowieczu. Dopiero w XVII w. zbudowano tutaj dworskie osiedla, a później założono cmentarz ludności chłopskiej. W okresach wojen wykopano tu rowy strzeleckie. U podnóża grodu rozciągało się rozległe osiedle produkcyjno-hodowlane (stan. 2) z półziemiankami mieszkalno-gospodarczymi, wolno stojącymi piecami-piekarniami i prymitywnymi hutniczymi piecami. Osiedle omawiane trwało do XIII w. W jednym miejscu natknięto się m. in. na studnię z IX—X w.

Osiedle, zdaje się, pełniło funkcję podgrodzia. Na jego terenie powstała później wieś Gródek, a w części nad Huczwą zabudowania dworskie.

Na południe od „Zamczyska”, w odległości 60 m (stan. 4), odkryto resztki półziemianki zawierającej liczny inwentarz ceramiczny i inny, pozwalający uznać ją za domostwo i pracownię kuźniczą. Jednolita ceramika obtaczana pochodzi z XI w. Osada, zajmująca, jak wolno wnosić na podstawie leżącego na powierzchni materiału, przestrzeń ok. 1 ha, należy do osad związanych z grodem.

W odległości ok. 200 m na północ od „Zamczyska” rozciąga się duże osiedle rolniczo-hodowlane. Poza kilkoma półziemiankami stwierdzono tu sporo narzędzi rolniczo-hodowlanych i kości zwierząt wyłącznie domowych, domową produkcję żelaza oraz narzędzia z wapienia. Osiedle to trwające od VIII do X w. ulega likwidacji w XI w.; zachowały się zaledwie nikłe ślady. Nie znaleziono tu, podobnie jak i na stanowiskach 4 i 5, ani jednego grocika strzały.

W odległości ok. 400 m na zachód od „Zamczyska“ natknięto się na terenie sadu (stan. 5) na resztki półziemianki z XI—XII w.

Wymienione tu osiedla należą do części zespołu osadniczego, którego rozkwit przypada (mając na uwadze również i gród jako nadrzędny czynnik feudalny) na XI w. W X/XI w. względnie w końcu XI w. następuje likwidacja osiedla na dzisiejszych stanowiskach 3 i 4 a, a uprzednio w Husynnem na stanowisku 1. Osadnictwo koncentruje się wyraźnie na prawym brzegu Huczwy (stan. 1A, 2, 4 i 5). Osiedle (stan. 2) ulega zapewne zagładzie razem z grodem. Ten wiejski ośrodek feudalny bazuje głównie na zapleczu rolniczo-hodowlanym. Nie jest on pozbawiony wiejskiej produkcji rzemieślniczej wykorzystującej surowce miejscowe, np. rudowiec, kredowaty wapień i glinę. Dotychczasowy materiał archeologiczny wskazuje na ruski charakter osadnictwa. Starsze osadnictwo należy związać zapewne z plemieniem Bużan, zaś młodsze ze znaczniejszym wiejskim ośrodkiem feudalnym, podległym stołecznemu Czerwieniowi. Materiały archeologiczne poświadczyły, że lokalizacja zaginionego grodu Wołyn przez latopisy ruskie na terenie wsi Gródek była właściwa.

Obszar Grodów Czerwieńskich odegrał dużą rolę w kontaktach polsko-ruskich, jak i w procesie kształtowania się organizacji państwowych Polski i Rusi. Zadaniem długofalowych badań na tym obszarze jest m. in. rozpoznanie roli, jaką odegrały poza Wołyniem mniejsze i większe osiedla, jak np. Czerwień i Chełm, w procesie feudalizacji tej krainy.

*Z Zakładu Archeologii Polski
IHKM PAN w Warszawie
Stacja Archeologiczna Grody Czerwieńskie*

ЗДЗИСЛАВ РАЕВСКИ

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЙ ОТЧЕТ О РЕЗУЛЬТАТАХ ИССЛЕДОВАНИЙ
В БИСКУПИНЕ В 1954 Г.

В 1954 году Археологическая Станция Червенские Города вела исследования в Грудке над Бугом, грубешовского уезда и в Лишке, в уезде Замость.

Исследования в Грудке над Бугом велись в двух пунктах, в так называемом „Замчище“ (стоянка нр 1а, рис. 1) и предположительном „Передгороде“ (стоянка нр 2), расположенном на восток от „Замчища“. В результате исследований констатируется, что основание „городища“ можно отнести к IX веку. Сохранившиеся укрепления были построены в XI веке. „Городище“ и окрестные поселки перестали существовать в XIII веке.

Кроме многочисленных раннесредневековых хозяйственных, жилых и укрепленных объектов, найдено следы более старого поселения культуры ленточной расписной керамики, лужицкой культуры и позднего периода римского влияния (V в.).

ZDZISŁAW RAJEWSKI

REPORT ON THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES IN THE AREA OF GRODY
CZERWIŃSKIE CARRIED OUT IN 1954

In 1954 the Archaeological Station Grody Czerwińskie conducted investigations at Gródek Nadbużny, distr. Hrubieszów, and at Lipsko, distr. Zamość.

At Gródek Nadbużny the investigations were carried out in two sites: on so-called „Zamczysko” (castle), stand 1A (fig. 1), and on the implied sub-castle area (stand 2) situated east from the castle. As result of investigations it has been stated that the foundation of the castle can be referred to 9th c. The preserved earthworks come from 11th c. The castle and adjacent settlements had ceased to exist in 13th c. Besides the numerous early-mediaeval objects — farmer's, dwelling and defensive, there have been discovered traces of the older settlements of the ribbon painted pottery culture, Lusatian culture as well as from the late period of the Roman influences (5th c.).